

AQUÍ ESTEM: TRES DONES, TRES HISTÒRIES, TRES VIDES

Lucía Asué Mbomío Rubio

InteRed
per una educació transformadora

Amb el suport financer de:

Il·lustracions de Elizabeth Montero Santa

AQUÍ ESTEM: TRES DONES, TRES HISTÒRIES, TRES VIDES

CRÈDITS:

Títol:

AQUÍ ESTEM: TRES DONES, TRES HISTÒRIES, TRES VIDES

Autora: *Lucía Asué Mbomío Rubio.*

Il·lustradora: *Elizabeth Montero Santa.*

Disseny i maquetació: *Mauricio Maggiorini.*

Coordinació editorial: *Idoia Landaluce, Carolina Naranjo*

Àrea de programes d'InteRed.

Data: *juliol 2023.*

Codi ISBN: *978-84-121198-6-2.*

InteRed
per una educació transformadora

Hola,
Tu!, sí, tu! Parlo amb tu.
I vull que em responguis una pregunta: quan em mires, què hi veus?, què et passa pel cap?, a què creus que em dedico?, quines coses penses que m'agrada fer? D'on creus que soc i on creus que visc?
Respon a sota, però de veritat, no perquè això sigui un exercici de l'insti...

Soc la Paola, i, per a molts, soc un ninot. Saps què és un ninot? Es tracta del típic nino de les falles que està fet de polietilè expandit, o sigui, suro blanc. Pot tenir forma humana, tot i que caricaturitzada, deformada i exagerada, però potser allò que tots comparteixen és que estan buits per dins.

I això és el que els passa a moltes persones que migren i trien l'Estat espanyol com a casa. Hi ha persones que només veuen aquesta caricaturització i pensen que, efectivament, al nostre interior no hi ha res. Com si no tinguéssim nom, història pròpia, coneixements, sentiments, família i éssers estimats o records. Com si totes i tots fóssim iguals per estar fets del mateix material i només fos el nostre aspecte exterior el que canviés una mica.

Tanmateix, no és així, per això, per mi i per les meves companyes migrants, us explicaré la història de diverses dones meravelloses. Comprovareu que són referents absoluts d'abnegació, de superació i de transformació del seu entorn malgrat que, per desgràcia, per una part de la societat només siguin ninots.

Començaré per la NICOLE

La Nicole Ndongala va néixer al cor del continent africà, just al costat de Mai-Ndombe, un llac enorme situat a la República Democràtica del Congo.

Allà, els paisatges tenen tots els verds del món i l'aigua no hi falta mai. De fet, de nena, la Nicole era gairebé com una sirena. Es passava el dia dins del llac, cantant o jugant a la seva riba i gaudia de la natura generosa del seu entorn amb altres nenes i nens.

A la seva adolescència, va marxar a la capital del seu país, Kinshasa, per diplomar-se en gestió financera.

Havia fet les pràctiques i va entrar a la facultat per continuar els seus estudis i poder llicenciar-se. Tanmateix, les coses es van torçar i l'any 1997 va començar una guerra civil, i la universitat va tancar.

Aquesta és Nicole actualment

Per parlar de conflictes és fonamental explicar la importància del Congo en termes de recursos. El seu subsol té una pila de minerals, tant és així que el 80% de les reserves de coltan, un mineral sense el qual no podríem tenir telèfons mòbils, les trobem allà.

Tanmateix, abans de la febre del coltan, tan requerit a les últimes dècades, van ser l'urani, amb el qual es va fer la bomba d'Hiroshima, per exemple, el cautxú, l'ús del qual va suposar un avenç enorme a la indústria automobilística, o l'ivori.

El cas és que aquesta riquesa ha suscitat l'interès de mig planeta i això ha provocat que el país s'hagi convertit en escenari habitual de disputes entre grans potències internacionals, empreses multinacionals i polítics locals per veure qui se'n pot apropiar. No obstant això, els mitjans de comunicació no sempre informen què està passant allà.

Hi ha algunes guerres que es queden ocultes i quan els perjudicats per elles intenten arribar a Europa per salvar les seves vides, desconexem els seus perquè i els contextos dels quals escapen.

Cap espai no semblava segur, les detencions arbitràries per part de la policia eren habituals i la violència al carrer també, de manera que el seu pare i la seva mare, amb molt dolor, la van animar a abandonar la seva terra. La Nicole podia haver optat per anar a algun dels països limítrofs africans, però cap d'ells era un recés de pau. Al Congo veí s'estaven lliurant veritables batalles entre els fidels al president anterior, en Sassou Nguesso, i el vigent, en Pascal Lissouba. Angola, per la seva banda, va estar immersa en una llarguíssima guerra civil fins al 2002. Per això, la seva destinació final va ser Brussel•les.

Per què Brussel•les?

Pels lligams històrics que existeixen entre els dos països i pel fet que, precisament per això, una de les llengües oficials d'ambdues nacions és el francès.

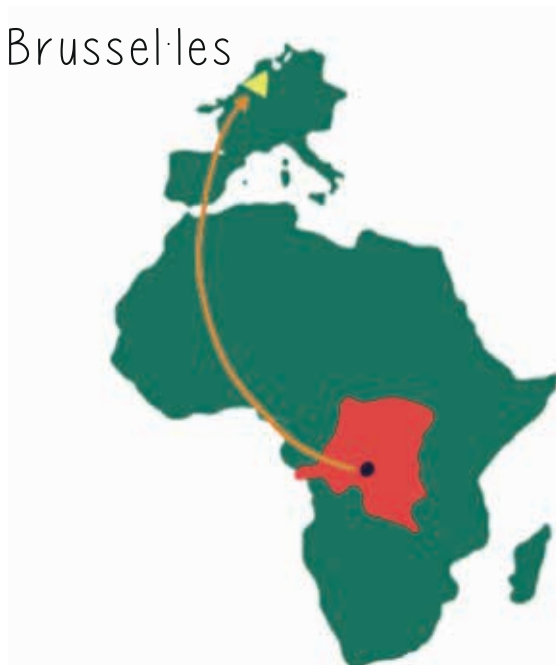
Des del 1885 fins al 1960, el territori que avui comprèn la República Democràtica del Congo va ser, d'una manera o una altra, territori belga. Primer com a propietat exclusiva del rei Leopold que, per tal d'enriquir-se amb el cautxú i l'ivori de la zona va instaurar un règim de semiesclavitud. A partir del 1908, quan el monarca va morir, va passar a ser una colònia de Bèlgica.

Així fins que la nació africana es va independitzar.

Abans del conflicte bèl•lic, la Nicole tenia les típiques expectatives pel que fa a Europa, Imaginava que tothom hi vivia bé i que era el bressol del coneixement i un garant indiscutible dels drets humans. Tanmateix, quan va fugir ni tan sols ho va pensar, simplement li calia sortir, obtenir refugi i estar fora de perill. Ho va aconseguir gràcies al seu germà, que estudiava a Brussel•les i li va proporcionar un visat fals que li va permetre viatjar. Sense el visat, li hagués estat impossible escapar de la guerra.

Brussel•les

Amb tot, els seus primers dies a la capital belga no van ser fàcils en absolut. Va descobrir que la violència s'expressa de moltes maneres. Al cap de pocs dies d'arribar, va presenciar un procediment d'expulsió a persones en situació administrativa irregular que va acabar en desgràcia. Una dona centreafricana es va oposar a la seva deportació i va acabar asfixiada per les forces de seguretat de l'Estat. Aquest fet la va traumatitzar tant que li ho va comentar a la seva veïna del lloc on s'hostatjava. La dona li va assegurar que a Espanya era impensable que passés una cosa així, per la qual cosa la Nicole va comprar un bitllet d'autobús cap a Madrid.

Cap ésser humà és il•legal, d'aquí que sigui preferible usar expressions com ara "persones en situació administrativa irregular" que "sense papers" o "il•legal" que són profundament deshumanitzants.

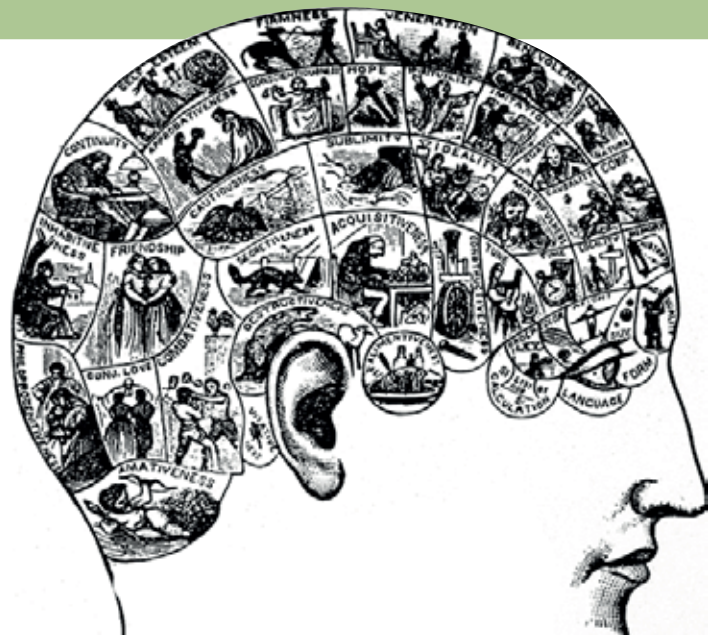

Aquesta deshumanització no és nova en absolut. El cert és que ve de molt enrere. Tant que potser us sorprendreu...

Quan al s. XVI va començar l'esclavitud transatlàntica, es va haver de buscar alguna excusa per fer digerible una cosa que no ho era gens. Primer es va arrabassar la terra a les i els pobladors originaris d'Abya Yala, expressió que s'utilitza en lloc d'"Amèrica" per ser una paraula imposada pels països colonitzadors. Malgrat que hi ha consens en el seu ús per part de molta gent, neix del poble indígena kuna, originari del que avui és Panamà i Colòmbia i significa "terra de plenitud", "terra de vida" o "terra madura". També es podria traduir per "Terra de sang" atès que, en la seva llengua, "ablys" és sang. Aquesta darrera accepció estaria vinculada a la massacre dels que van morir en combat per la defensa del seu territori, per l'esclavitud o en contagiar-se de les malalties que van portar els europeus.

Amb el pas dels anys i davant la destrucció de la població local, es va buscar una alternativa: es va esclavitzar persones africanes. El procés per aquestes últimes va ser terrible: les van segrestar i els van arrabassar el seu nom, la seva cultura i el seu idioma. Per si això no fos prou, les van dur per la força a milers de quilòmetres de casa seva i van ser obligades a treballar de manera gratuïta per engrossir les arques de persones que afirmaven ser les seves propietàries perquè tenien títols de propietat que ho acreditaven. Per tant, en una època en què la religió tenia moltíssim pes, es va argumentar que hi havia gent amb ànima, les persones blanques, i gent, els africans negres, que no en tenien. L'ànima, o sigui la dimensió espiritual, era allò que dotava o no d'humanitat, de manera que no tenir-la implicava no ser humà.

A mesura que van anar transcorrent els segles, la religió va cedir protagonisme a la ciència, i això podria haver significat un canvi per a les persones negres, però... no va ser així. El racisme científic va recollir el testimoni d'aquesta deshumanització i, en base als mesuraments cranials i genitals, va apel·lar a noves diferències: hi havia una raça, la blanca, que era la del pensament la creació i la raó, i una altra, la negra, que era la de la força bruta i els baixos instints irrefrenables. Es va contraposar el cervell al múscul, es va entendre que una raça era pura intel·ligència i l'altra només digna de ser mà d'obra. Una la que manava i l'altra la que obeïa.

Això de sempre... Que mentre una manava l'altra obeïa.

Per entendre això, hem de partir de la base que la raça, des d'un punt de vista biològic no existeix. Només és l'expressió visible de l'adaptació de grups humans al seu entorn. Per tant, les persones originàries de contextos on fa més sol, per lògica, tenen la pell més fosca per protegir-se dels efectes nocius l'ultraviolat. I res més. La resta, assumir que ballaran més bé, que correran més o que tindran més o menys intel·ligència són conjectures absurdes que beuen d'aquest racisme científic que, avui, s'expressa adaptat als nostres temps. Com? Els mitjans de comunicació, el cinema i els diferents sistemes de representació continuen arrabassant la humanitat completa a les persones negres, africanes i afrodescendents. Ho fan a través d'imatges com les de les pasteres o els salts de la tanca en què mai no surten individus amb un nom, la història, el país i el motiu que els ha dut a migrar. El que ens mostren són caps, amb rostre difús, apilonats en barcasses o mans que s'enfonsen al mar, després de minuts agònics intentant flotar, mai la seva veu.

I després estan les paraules. Les que es diuen i les que no es diuen. Un exemple d'això seria el fet que el 80 % de les notícies sobre immigració no compten amb persones migrants com a font d'informació i en el 50 % ni tan sols s'utilitza la paraula persona per referir-se'n.

Això, inevitablement, genera certa distància.

Per altra banda, quan es tracta de persones negres, africanes i afrodescendents, la invisibilitat mediàtica és terrible. Només es trenca amb la lògica de l'excepció (la primera que o l'única que...), que contribueix al fet que pensem que hi ha comunitats homogènies en què tots els individus que les componen són idèntics i responen a un patró. L'altra bretxa la produeix la narrativa del dolor, aquella per la qual veiem persones negres sempre en el context de guerra, patiment i sense recursos. El risc que només ens mostrin aquesta visió és que a Occident podem acabar normalitzant una cosa que no és normal. D'aquesta manera acabem per treure-li importància a les guerres, els atemptats o els accidents que succeeixen en una part del món que, independentment de la distància que ens separi, no hauríem de considerar tan llunyanes.

I us preguntareu per què es fa tot això si ja no estem al s. XVI i al s. XIX es va acabar l'esclavitud transatlàntica? Doncs perquè l'estret de Gibraltar és la frontera natural entre l'Europa occidental i l'Àfrica. Deshumanitzar els que venen a través del mar converteix en més "suportable" per a la societat occidental el fet que la Mediterrània i part de l'Atlàntic s'hagin convertit en una tomba per a un munt de persones africanes que hi han perdut la vida en intentar venir. I, per altra banda, és útil per poder explotar laboralment i sense remordiments les que sí que ho han assolit. Prova d'això és la situació de les i els jornaleres que treballen al sud de la península Ibèrica, al que s'anomena "l'hort d'Europa". És un lloc tant fèrtil com ferotge per als que hi passen hores i hores sota un plàstic, a temperatures altíssimes per tal que mengem maduixes durant gairebé tot l'any.

Però tornem amb la Nicole. Com que no parlava castellà i no tenia xarxes de suport, amistats o familiars que la poguessin ajudar, la seva primera parada va ser una església. Va pensar que allà la podrien ajudar o orientar d'alguna manera i no es va equivocar: L'empleada de la neteja del temple li va suggerir que anés a una associació que treballava amb població africana. Es tractava de Karibu, una organització que fa tres dècades que du a terme tasques d'acollida, servei mèdic, visites als centres d'internament d'estrangers, assessorament jurídic, orientació laboral o activitats formatives, entre altres coses.

Karibu significa "benvingut" en swahili o suajili, la llengua africana més parlada del món. Al voltant de 200 milions de persones es poden expressar en aquest idioma, cosa que el converteix en un dels 10 més parlats del planeta.

La Nicole va viure dos anys en un dels albergs de Karibu. Això li va permetre relacionar-se amb altres dones de diferents parts del continent africà, descobrir les seves realitats i aprendre amb les seves vivències i coneixements, però també a desenvolupar un compromís envers totes les persones en situació de vulnerabilitat. A conseqüència de l'anterior, ben aviat va començar a acompanyar les nouvingudes; després, va fer d'interpret; més tard, de mediadora cultural, també va ser tècnica d'acollida i la creadora i coordinadora del Centre de Formació i Promoció de la Dona.

Aquesta iniciativa va sorgir per la necessitat de crear espais segurs femenins de conversa, alleujament i sanació.

No obstant això, per tal que aquesta progressió laboral es pogués dur a terme, la Nicole va haver de regularitzar la seva situació a Espanya i aconseguir-ho no va ser gens fàcil. Quan va fugir del Congo era jove i estava immersa en una situació d'emergència que ni tan sols va pensar que hagués de sol·licitar cap mena de permís per fugir i viatjar, simplement, va marxar. Les circumstàncies l'apressaven i la seva vida corria perill. Ja com a usuària dels serveis de Karibu, una advocadessa especialitzada en estrangeria li va comentar, després de sentir la seva història, que seria convenient que sol·licités asil atès que el seu país estava en guerra, la inestabilitat política era una constant i ella havia estat víctima de persecució. A parer seu, l'anterior era més que suficient perquè li donessin.

En paraules d'Amnistia Internacional, una persona sol·licitant d'asil és algú que ha sortit del seu país i cerca, en un altre, protecció davant la persecució i les violacions greus dels drets humans, però que encara no ha estat reconeguda legalment com a refugiada, ja que està a l'espera que es prengui una decisió sobre la seva sol·licitud d'asil.

Segons l'article 1.A.2. de la Convenció de Ginebra sobre l'Estatut de refugiats de 1951, un refugiat és una persona que "degut a fundats temors de ser perseguida per motius de raça, religió, nacionalitat, pertinença a determinat grup social o opinions polítiques, es trobi fora del país de la seva nacionalitat i no pugui o, a causa d'aquests temors, no vulgui acollir-se a la protecció d'aquest país; o que, mancada de nacionalitat i trobant-se, a conseqüència d'aquests esdeveniments, fora del país on abans tenia la seva residència habitual, no pugui o, a causa dels seus temors, no vulgui tornar-hi".

A Espanya, les peticions d'asil triguen una mitjana de 17 mesos a ser respostes amb l'excepció de les i els ciutadans d'Ucraïna, que aconsegueixen asil en 24 hores gràcies a un sistema d'acollida exprés.

A la Nicole tot li va semblar bé fins que la lletrada li va explicar que havia d'anar a una oficina pública perquè va deduir que a la porta hi hauria policies. A causa de les seves vivències al Congo i a Brussel·les amb els cossos de seguretat de l'Estat, li feien pànic. Durant mesos, els professionals de Karibu van haver de treballar amb ella per tal que perdés la por i que entengués que aquesta era l'única opció viable per obtenir documents que regularitzessin la seva situació. Per tant, li van demanar una primera cita a l'oficina d'asil i quan va arribar el moment d'acudir-hi, es va bloquejar per complet en veure els policies situats a l'accés de l'edifici. Li va dir a la voluntària que l'acompanyava que no hi volia entrar i se'n van haver d'anar. Tot seguit van fer noves sessions per treballar els seus traumes del passat per tal que, finalment, pogués assistir a una nova cita i tot discorregués amb normalitat. Tal dit, tal fet. Va aconseguir vèncer els seus temors i va sol·licitar l'asil.

Mentrestant, i a l'espera que es resolgués positivament el tràmit, li van donar una targeta groga l'única utilitat de la qual era poder mostrar-la a la policia en cas que algun dia l'aturessin per demanar-li papers. No era equiparable a un permís de residència, ni molt menys a un de treball, per la qual cosa no podia generar ingressos ni enviar diners a la seva família al Congo. Això li provocava una gran frustració atès que era conscient que una ajuda econòmica els aniria molt bé.

Aproximadament un any després de sol·licitar l'asil, li va arribar, per fi, una carta en què li van comunicar que li havien denegat. A la carta no hi havia cap explicació, tot i que la Nicole sospita que va ser degut al fet que la instructora que la va entrevistar tenia dubtes sobre la seva nacionalitat. Per assegurar-se que era congoleesa i que no estava utilitzant un conflicte que li era aliè per tal d'aconseguir els papers, li va fer preguntes sobre els volcans de Nirangongo, que estan a la zona de Goma. Nicole no va saber respondre bé perquè es troben molt lluny d'on ella residia, Kinshasa.

La República Democràtica del Congo té prop de 96 milions d'habitants que pertanyen al voltant de 200 grups ètnics. És un país enorme. Entre Goma i Kinshasa, per exemple, hi ha 2657 quilòmetres.

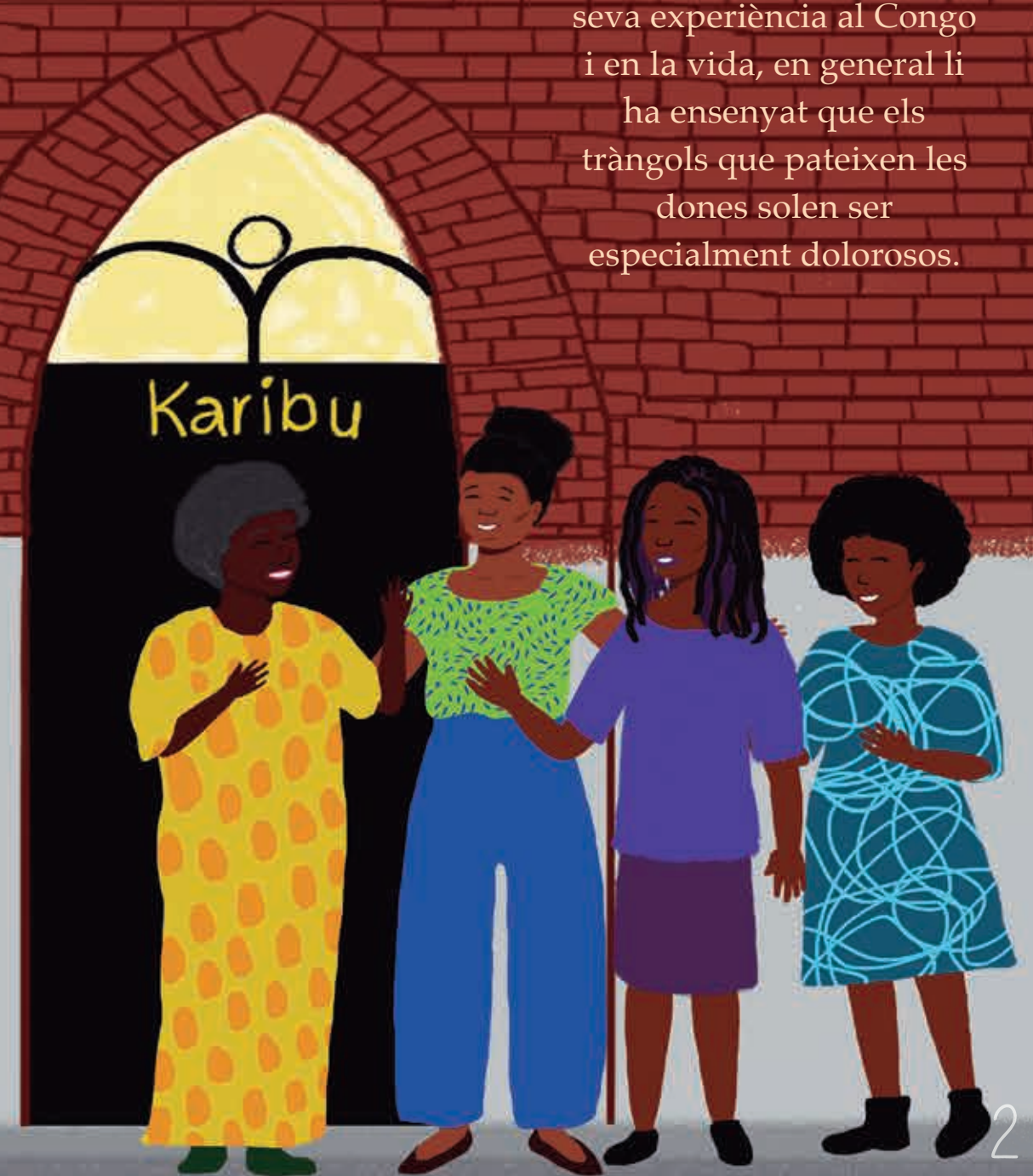

L'advocadessa li va suggerir recórrer. En una època en què encara no hi havia WhatsApp ni Internet al telèfon, per comunicar-se, i menys encara a escala internacional i amb un país africà en conflicte, era complicadíssim. La Nicole va haver d'enginyar-s'ho per poder contactar amb els seus progenitors i demanar-los documents que acreditessin la seva nacionalitat. La realitat és que va ser un camí d'allò més tortuós. A cada esglaió administratiu que pujava, havia de convèncer els seus interlocutors que la seva història era real. Això implicava que no es pogués deixar ni un detall del seu relat perquè podria traduir-se en el fet que les i els funcionaris que tenia al davant pensessin que s'ho estava inventant.

El cas és que, ja amb tota la documentació que va poder reunir, la Nicole va recórrer aquesta denegació. Una vegada més es va sumir en una espera angoixosa amb l'agreujant que, en aquesta ocasió, es trobava en una situació irregular amb la por que se'n deriva. Temia creuar-se amb els integrants de les forces de seguretat de l'Estat i que li demanessin la documentació.

Afortunadament, i després de mesos d'espera, li van concedir l'estatut de protecció humanitària. Això li va donar pau i estabilitat i l'opció d'estudiar i treballar. En total havien passat més de dos anys.

Avui la Nicole és la directora de Karibu. La seva experiència al Congo i en la vida, en general li ha ensenyat que els tràngols que pateixen les dones solen ser especialment dolorosos.

La interseccionalitat està relacionada amb la identitat concebuda com a quelcom múltiple. Les persones som com prismes: tenim un munt de cares i som diverses coses alhora. Així doncs, es pot ser dona, lesbiana, migrant, comptar amb un permís de residència, disposar d'un títol universitari, tenir recursos econòmics baixos, residir a Bilbao i parlar castellà, però no basc. Això, òbviament, genera unes vivències específiques, més senzilles que les que tenen els que estan en situació irregular, compten amb una formació bàsica i no parlen cap llengua de l'Estat, però més complicades que les de les persones blanques heterosexuales nascudes i criades al País Basc. Si escau, suposa que se sumin experiències lligades al masclisme (per gènere), al racisme (per raça), a la lgbtq-fòbia (per no ser heterosexual), a la xenofòbia (per ser estrangera) o fins i tot a l'aporofòbia (per pobresa), amb conseqüències en el dia a dia.

L'acadèmica i professora afro-estatunidenca Kimberlé Crenshaw va encunyar la interseccionalitat i la va definir com "el fenomen pel qual cada individu pateix opressió i ostenta privilegi d'acord amb la seva pertinença a múltiples categories socials".

Al continent africà, algunes de les problemàtiques específiques amb les quals es troben les dones pel fet de ser-ho són les violacions com a arma de guerra, el tràfic amb finalitats d'explotació sexual, els matrimonis concertats o la mutilació genital femenina.

Aquest és el motiu pel qual, en l'actualitat, Karibu compta amb tres pisos per a dones i també tenen un centre de dia per a les que ja són ancianes, "Casa Bibi". Aquest últim és un col·lectiu tremendament invisibilitzat perquè, a l'imaginari de la societat espanyola, les persones que migren des de l'Àfrica només són homes joves. Tanmateix, també hi ha dones més grans que, en alguns casos, tenen dificultats idiomàtiques i no tenen xarxes sòlides.

A la Nicole sempre li passa pel cap la possibilitat de tornar algun dia a la República Democràtica del Congo, però encara hi ha inestabilitat allà. Per altra banda, ella és conscient que aquí és molt útil. A més a més, de la seva tasca fantàstica a Karibu, és una oradora extraordinària que dona conferències i formacions relacionades amb la situació de les dones a l'Àfrica i sobre les migracions.

I de l'Àfrica ens n'anem a l'Àsia, perquè ara vull parlar d'una altra dona meravellosa: la Rosa Irasusta Ventura. Va néixer fa 74 anys a San José City, Nueva Écija. Segur que això d'Écija us sona i és normal, perquè hi ha un municipi sevillà que té el mateix nom. Ens solen parlar d'ell cada estiu perquè allí sempre assoleixen temperatures altíssimes. Nueva Écija, en canvi, està mooolt lluny d'Andalusia. Es tracta d'una regió filipina situada a quatre hores de la capital, Manila, i que popularment es coneix com a "el bol d'arròs" per la gran quantitat d'aquest aliment que s'hi produeix.

La comunitat filipina té un arrelament important a l'Estat espanyol perquè, el que avui és el seu país, va ser colònia espanyola entre el s. XVI i el s. XIX (1898). En aquella època es va imposar el catolicisme i es van eliminar els cognoms propis de la zona per substituir-los per cognoms espanyols.

Fins i tot el nom de l'arxipèlag té origen espanyol: es diu així perquè es va colonitzar en temps del rei Felip II. Des d'aleshores, gent d'allà va començar a arribar a l'Espanya peninsular. Era gent de classe alta que volia cursar estudis superiors.

Tanmateix, aquesta no va ser l'única onada migratòria amb destinació a Espanya: després de la II Guerra Mundial, part de la població va fugir del país i va venir cap aquí.

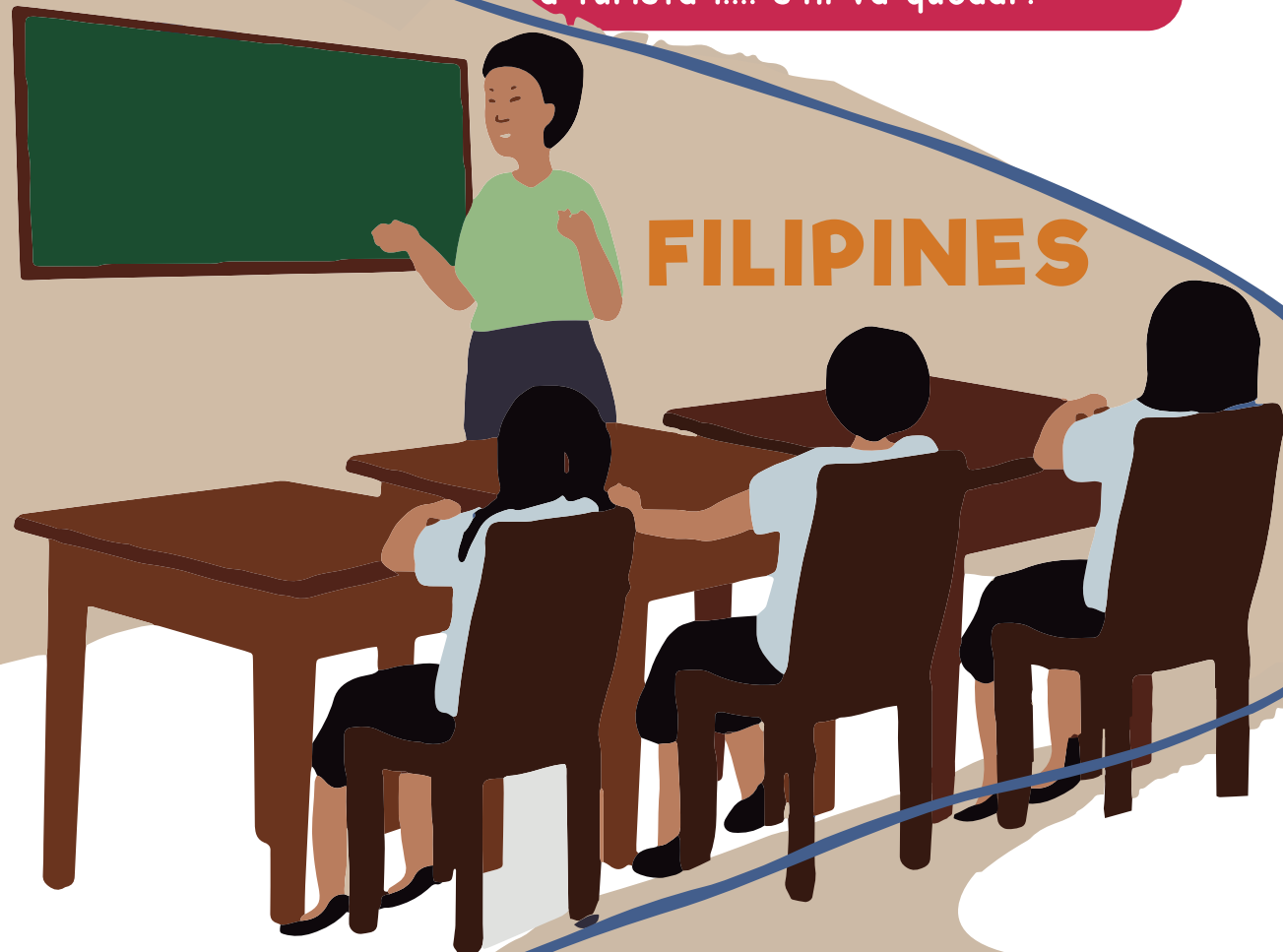
A partir de la dècada dels 60, les qui van venir van ser sobretot dones que treballaven a les llars dels empresaris espanyols. No obstant això, moltes d'elles després van emigrar als EUA, per tant, als 80 va arribar una nova generació que, d'alguna manera, va reemplaçar l'anterior i que també es va dedicar al servei domèstic.

El segle XXI va suposar l'arribada de persones de les Filipines sota unes altres condicions, gràcies al fet que, l'any 2006, es va firmar un acord entre el país asiàtic i Espanya per tal que hi pogués venir personal qualificat.

Quan la Rosa va arribar a Barcelona, l'any 1980, les exigències burocràtiques a l'hora de viatjar no eren tan estrictes com ara, de manera que va entrar com a turista i... s'hi va quedar.

FILIPINES

La seva migració va ser econòmica. Abans d'haver de marxar del seu país, treballava

com a mestra i una dona anava a casa seva cada dia a ajudar-la amb les tasques domèstiques i la criança de les seves dues filles i el seu fill. S'ho podia permetre perquè tenia una economia molt sanejada, però tot va canviar quan el seu marit es va quedar sense feina. El seu sou no li arribava per pagar totes les despeses de l'habitatge. Ni tan sols podia fer front a l'abonament mensual de la matrícula dels col·legis dels seus tres fills, així que quan una amiga

Segons un informe de l'ONG Oxfam Intermón, a Espanya hi ha més de 500.000 empleades de la llar i una de cada tres viu per sota del llindar de la pobresa.

filipina, que ja vivia a Barcelona, li va comentar que necessitaven una dona per treballar com a interna, no s'ho va pensar dues vegades i va venir. I va ser així com va passar de tenir una empleada de la llar al seu habitatge, tal com ella assenyala, a ser ella la noia filipina que netejava en una casa que no era la seva.

Més enllà de la precarietat econòmica és comú que es produeixen pràctiques abusives difícilment controlables perquè no se solen dur a terme inspeccions de treball en aquesta àrea.

Malgrat que la seva idea d'Espanya, abans de viatjar, era que es tractava d'un país bell d'edificis enormes i on tothom era guapo i ric, es va passar el viatge plorant. Tenia por de la incertesa i una pena profunda per la separació de la seva família. La filla més petita només tenia un any i se li trencava el cor d'haver d'allunyar-se d'ella i dels dos germans seus, encara que fos de manera provisional. A més a més, quan va aterrar a la Barcelona dels 80, amb de pobresa importants i gent que es drogava als portals i als parcs, es va adonar que la seva imatge prèvia d'Europa no tenia molt a veure amb la realitat.

BARCELONA

Un article de l'any 1985 al diari El País proporcionava dades molt significatives pel que fa a la pobresa d'aquella època: vuit milions d'espanyols no arribaven a la meitat de la renda 'per càpita'.

No obstant això, va saber ben aviat que tampoc no podria sortir massa al carrer perquè la família que la va contractar no li ho permetia. Havia de fer de tot, sense parar i a la manera espanyola.

Rosa havia estudiat una mica de castellà a la seva terra perquè, atesos els vincles colonials previs, era una assignatura que s'oferia en els plans d'estudi i recorda que no parava de repetir constantment la paraula "¿cómo?". Li calia preguntar-ho tot perquè desconeixia la manera com es feien les coses aquí. Malgrat que sabés cuinar, netejar, i dur a terme totes les tasques de la llar, de seguida es va adonar que aquests coneixements només li servien a les Filipines. A l'Estat espanyol les coses es feien d'una manera molt diferent. Durant el primer mes, es va sentir maldestre i molt insegura, ara bé, passat aquell temps i després de molts "¿cómo?" va poder tirar endavant a la perfecció.

Va continuar aprenent el castellà i una mica de català llegint llibres, mirant la televisió i tenint cura de la filla de la família amb la qual residia. Hi passava molt temps amb ella i no perquè volgués, sinó per causa de l'explotació laboral a la qual es va veure sotmesa. A més a més de tot allò que havia de fer per contracte, li demanaven que s'encarregués d'ella i que li ensenyés anglès, idioma que dominava a la perfecció.

L'espanyol va ser la llengua oficial a les Filipines durant una mica més de 300 anys (1565-1898). El tractat de París va acabar amb la Guerra hispano-estatunidenca i va portar com a conseqüència la independència de Cuba, com també el lliurament de l'Illa de Guam, les Filipines i Puerto Rico als Estats Units.

Les Filipines van ser territori estatunidenc des del 1901 fins al 1946. En aquell temps, l'anglès es va convertir en l'idioma oficial de la regió i en la llengua que s'ensenyava a les escoles.

En l'actualitat, es parlen 170 idiomes al país, però les úniques llengües oficials són el tagal i l'anglès.

Cada nit, quan, esgotada, anava a dormir, es passava hores i hores plorant. Tanmateix, la constància que el seu sou era vint vegades superior a allò que guanyava a la seva terra, li va donar forces per continuar. Això i les trucades telefòniques que feia des de les cabines. Alguns dels mariners filipins que recalaven i passaven algun temps al port de Barcelona sabien com fer-ne el trucatge per parlar durant molt temps per pocs diners. Localitzar-les era fàcil perquè hi solia haver una cua llarguíssima de filipins i filipines esperant el seu torn.

Cada vegada que xerrava amb la seva família, a través d'aquestes cabines, recordava com necessitaven els diners que ella enviava.

Les remeses són els diners que les persones que migren envien als seus parents i persones properes al seu país d'origen. En una entrevista que li van fer l'any 2022 al director de Remitly, Matt Oppenheimer, ell assenyalava que aquests fons poden arribar a representar fins al 60 % dels ingressos de la llar. A les Filipines, les reserves van suposar una quantitat significativa de diners en comparació amb el seu PIB, ni més ni menys que el 9,7 %.

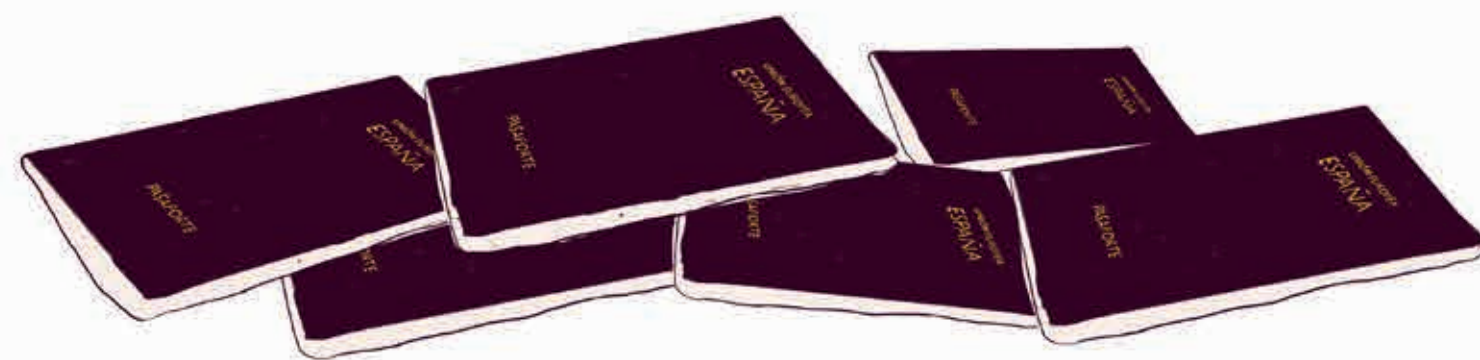

L'únic positiu d'aquesta etapa, més enllà del fet econòmic, és que va aconseguir que li fessin els papers i regularitzar la seva situació administrativa. En un any i gràcies al fet que els tràmits no eren tan complicats com en l'actualitat, ja tenia el permís de residència i, en tres, la nacionalitat. **Disposar d'un passaport espanyol li va donar la seguretat necessària per abandonar la feina com a interna.** D'aquí va passar a netejar en diverses cases, i va dur a terme altres tasques que li donaven un plus d'ingressos, com brodar mantellines.

La seva idea era poder tornar al seu país tan aviat com estalviés els diners suficients, però la diferència salarial va provocar que, en lloc de tornar, finalment, fos la seva família la que va venir.

Primer, va portar la seva filla gran, que tenia quinze anys. Un any més tard, van venir el seu marit, el mitjà i la seva filla petita que, només amb sis anys, va ser la que menys problemes va tenir per aprendre català i castellà, i, per tant, per adaptar-se. Per la seva desimboltura, de seguida va fer amistats a l'escola, lloc on tot anava bé tret pels comentaris racistes i xenòfobs d'una professora que li va dir "ves-te'n al teu país". **Les seves companyes de classe van explicar què havia passat als seus progenitors i aquests van denunciar la docent, a la qual van acabar expulsant del centre pel seu comportament xenòfob.**

El seu marit, per la seva banda, es va incorporar al mercat laboral i va treballar amb ella cosint borses i brodant mantellines.

El retrobament va ser molt positiu, no obstant això, el temps havia fet efecte en la seva relació. Ja no eren les mateixes persones que es van haver de separar anys enrere. Havien madurat, crescut o, simplement, canviat pel fet que els va tocar viure a quilòmetres de distància. Per una banda, la vida a l'Estat espanyol no tenia res a veure amb la de les Filipines. Allà disposaven de temps per fer plans en família, aquí, en canvi, tant ella com el seu marit es passaven el dia treballant i gairebé no veien ni les seves dues filles ni el seu fill tret de fer-ho en dates assenyalades. Rosa creu que, potser per això, els seus fills grans van acabar buscant-se una família fora i es van casar aviat.

Rosa creu que, potser per això, els seus fills grans van acabar buscant-se una família fora... I es van casar aviat.

Als 80 era relativament comú entre la burgesia de les grans ciutats espanyoles que disposessin de personal domèstic filipí, per tant, va venir una periodista del país asiàtic per fer un reportatge sobre el tema i narrar quina era la situació de la diàspora filipina. Arran de llegir els diferents testimonis, la comunitat resident a Catalunya, que estava una mica desmembrada, es va anar coneixent més. Va contactar entre si, van xerrar, es van adonar que les seves vivències i reclams eren similars i van entendre que per poder suportar millor la nostàlgia o aconseguir canvis i millores, el més bo seria ajuntar-se. Inicialment, les reunions que tenien eren sobretot lúdiques, una via d'escapament de la seva quotidianitat dura i extenuant, tanmateix, de mica en mica es van anar creant associacions amb altres finalitats.

La paraula diàspora prové de "dispersió", que és el que passa quan persones, animals o objectes se separen i s'escampen en direccions diferents. D'aquesta manera, el concepte de diàspora al·ludeix als grups de persones que abandona el seu lloc d'origen per establir-se a qualsevol altre lloc del planeta.

En algunes de les definicions s'assenyala que per parlar de diàspora és important que encara hi hagi algun tipus de relació amb el lloc del qual van marxar, sigui cultural, gastronòmica, lingüística, religiosa...

Al principi, el terme es feia servir només per al poble jueu, que va haver d'abandonar Israel al s. VI aC, però en l'actualitat és aplicable a qualsevol comunitat.

Producte d'això, l'any 1986, la Rosa va entrar com a voluntària al Centre Filipí. Trobava a faltar la docència i s'havia adonat que aquí, la infància originària del seu país no parlava les llengües de les Filipines i la seva educació era més laxa. Segons ella, els i les més petites de la casa responien malament als grans de casa i eren menys respectuosos amb les persones adultes. Va entendre que col·laborant com a professora de tagal, anglès i cultura filipina podria ser molt útil a la seva comunitat. Des d'aleshores, i malgrat el seu cansament derivat de la feina i la criança, no ha deixat de prestar el seu suport sense rebre diners a canvi fins al punt que, avui amb 74 anys, és la presidència de l'organització. I li escau. Té un caràcter sol·lícit i fort. Diu que no és una dona migrant disposada a suportar-ho tot, per tant, si han tractat d'aprofitar-se d'ella o li han cridat "xinesa" pel carrer de manera despectiva, com és molt reivindicativa, sempre ha respost.

Durant la pandèmia de la COVID-19, la sinofòbia, o la xenofòbia específica envers les comunitats xineses es va incrementar molt atès que una part de la població mundial els va culpar del que havia succeït. No obstant això, no només les persones xineses ho van patir, sinó que es va estendre a persones d'altres països asiàtics.

Al centre, a més de la formació, es gestiona una borsa d'ocupació, es fa acompanyament a hospitals als qui pateixen alguna malaltia i no tenen aquí els éssers estimats i presten assistència jurídica. A més a més, donen suport a les persones acabades d'arribar que es troben desorientades i desconeixen els recursos existents. És una manera de vertebrar i exigir el compliment dels drets d'una comunitat molt present des de fa dècades però, a ulls de la majoria de la població, invisible.

La Rosa es va jubilar l'any 2013. No obstant això, de tant en tant, ven menjar típic filipí al carrer perquè la pensió no és suficient i ha d'enviar diners a la família que li queda a les Filipines: les seves germanes, cosines, etc.

Els qui la coneixen l'anomenen amb afecte Tita Rosa, perquè ha ajudat molt la seva gent, tant al seu país com a Barcelona, i el cert és que voldria continuar fent-ho, però ser treballadora de la neteja ha perjudicat el seu cos. Té l'esquena, els genolls i els canells destrossats després de tants anys de cascar-se'ls i l'han hagut d'operar en nombroses ocasions.

Ja no es planteja tornar a la seva terra perquè, tret de la seva filla gran i els nets de la Rosa que ha tingut allà, tota la seva família directa, inclosos els nets, les netes i la seva primera besneta, estan a Barcelona. A més a més, el Centre Filipí i tot el que pot fer des d'ell l'atrau molt. Sap que si marxés, la trobarien a faltar.

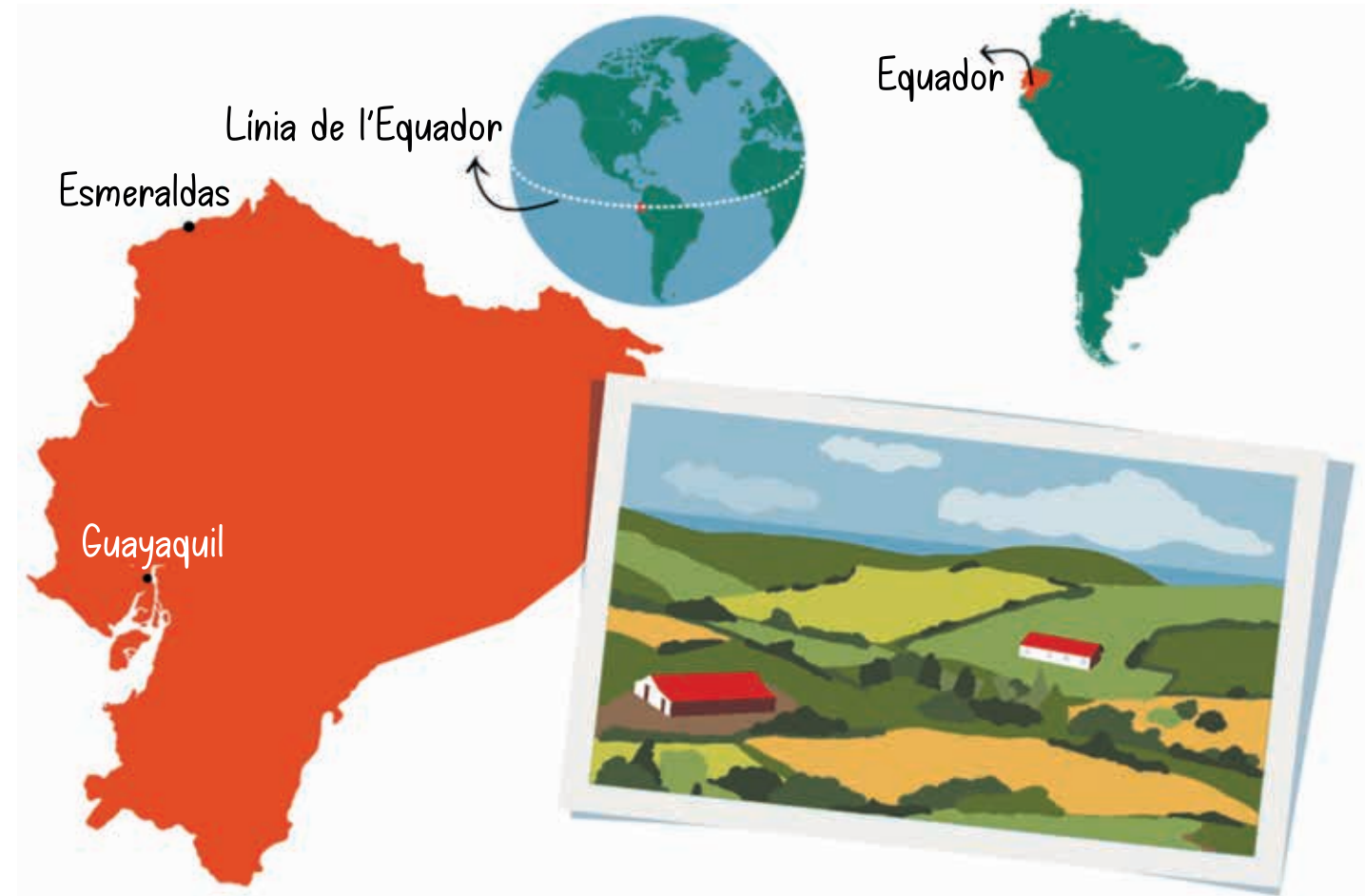
Més de la meitat (56%) de les persones nascudes fora d'Espanya que resideixen aquí, fa més de 10 anys que són al país. Això evidencia l'arrelament de bona part de la població migrant. Està bé tenir aquesta informació present per deixar de concebre'ls com a persones eternament acabades d'arribar o com a hostes als qui se'ls atén i ajuda. A aquestes altures, és fonamental veure'ls com el que són: veïnes i veïns que aporten i contribueixen en les societats on viuen.

Podria parlar-vos de més dones migrants, però... crec que ha arribat el moment de treure'm de sobre aquest vestit de ninot i explicar-vos la meva vida. A aquestes altures, diria que ha quedat clar que les persones que migrem no som només un cos buit o un conjunt d'estereotips que no s'ajusta a la realitat i també que cadascú en té un perquè. El meu està relacionat amb la pobresa, no obstant això, tots els motius són vàlids. Al cap i a la fi, els éssers humans tenen arrels, sí, però són simbòliques, no com les de les plantes, per tant, no ens impedeixen moure'ns i no hem de romandre al país on hem nascut.

L'article 13 de la Declaració Universal dels Drets Humans estableix que tota persona té dret a circular lliurement i a triar la seva residència al territori d'un estat, i tota persona té dret a sortir de qualsevol país, fins i tot del propi, i tornar-hi.

El meu nom complet és Marjorie Paola Hurtado Villalá. Tinc 39 anys i soc de la República de l'Equador, que rep aquest nom perquè la línia imaginària que separa l'hemisferi nord del sud passa per allà. Això provoca que, tret de les zones de muntanya, mai no faci fred i que rebem més llum de sol directa. Per això, la nostra terra és fèrtil i fàcilment conreable. Vaig néixer a Guayaquil i vaig créixer a la província d'Esmeraldas, una zona on la majoria dels seus habitants són afrodescendents.

Segons la declaració de Santiago i la de Durban de les Nacions Unides, afrodescendents són les persones d'origen africà que han nascut a Amèrica i els avantpassats de les quals van ser duts des del continent africà a conseqüència de l'esclavitud transatlàntica. Darrerament, aquesta definició també inclou els qui, havent nascut a qualsevol altre lloc, tenen ascendència africana negra.

Malgrat la riquesa de l'entorn, el 51 % dels habitants d'Esmeraldas viu en situació de pobresa i el meu cas no va ser diferent. La meva família no tenia recursos i això va provocar que haguéssim de residir a casa d'uns altres parents. Us ho imagineu? Cada cert temps, havíem de recollir les poques pertinences que teníem i anar d'un lloc a un altre sabent que, en algun moment, tard o d'hora, hauríem de tornar a marxar. Precisament per aquesta sensació de provisionalitat permanent, encara recordo el nostre primer habitatge propi: estava fet de bambú, un material molt barat, i el van construir en un solar de la meva àvia.

Amb tot, la precarietat va continuar essent una constant a les nostres vides. Tant és així, que la roba que dúiem era de segona mà i comprada als mercats ambulants, després de buscar i rebuscar, per tal que fos de la nostra talla i ens quedés mitjanament bé. Fins i tot les meves sabates, que, és clar, també eren usades, a vegades eren de talles diferents perquè eren les úniques que la meva mare podia comprar. Com haureu pogut suposar, no era massa còmode caminar amb elles. O em sobrava espai del costat esquerre o em faltava del dret o viceversa.

Cansada de tenir les butxaques buides, de no saber si podria omplir el plat de menjar i de caminar tot el dia preocupada per com pagaria els subministraments, la meva mare va optar per emigrar a l'Estat espanyol. La seva voluntat inicial era que jo, que aleshores tenia 16 anys i sempre havia tret bones notes, pogués estudiar aquí, atès que les titulacions europees tenen més prestigi.

El prestigi de les universitats i el seu posicionament en els rànquings internacionals depèn de diversos factors: la reputació segons els acadèmics, segons els ocupadors de la gent que s'han format als centres, de la ràtio de professorat-alumnat, de les cites produïdes pel personal dedicat a recerca i de la proporció de visitants internacionals, sigui en qualitat de docents o d'estudiants.

Òbviament, per tal que tot l'anterior tingui un percentatge elevat, els centres educatius han de disposar d'uns fons dels quals alguns països no en disposen. Per això, qui s'ho pot permetre acaba formant-se fora o en centres privats, cosa que fa més gran la bretxa de desigualtat entre la població estudiantil.

La seva decisió tenia sentit, jo era tota una setciències. Fins i tot estava al quadre d'honor acadèmic i ja havia començat a estudiar Anàlisi de sistemes informàtics a la Universitat Politècnica d'allà. De manera que un any després de la seva partida, em va enviar un passatge d'avió per tal que jo també pogués anar a Espanya.

Tanmateix, ella no m'havia avisat que a Europa la pobresa també existeix. La realitat em va donar una bufetada i els meus inicis van ser duríssims. La meva mare i jo compartíem un pis de 40 m² amb un munt de gent desconeguda. Només a la nostra habitació dormíem 6 persones i al nostre llit tres: la meva mare, una amiga d'ella i jo. Algunes vegades, vaig arribar a sentir que la nostra situació era fins i tot pitjor de la que teníem a l'Equador.

Les persones que venen de l'Equador conformem la comunitat americana més nombrosa de l'Estat espanyol. Des de finals dels 90, un nombre important de ciutadans i ciutadanes del meu país van venir aquí per causa de la fortíssima crisi econòmica que l'assolava. La meva mare i jo en som un exemple. Formem part de la tercera comunitat migrant amb més integrants d'Espanya, amb una mica més de 400.000 persones, tot i que un percentatge molt significatiu va tornar a la nostra terra coincidint amb la crisi espanyola del 2008.

De mica en mica, el meu objectiu de continuar la carrera a Madrid es va anar allunyant. Si bé és cert que, com a equatoriana, parlo el mateix idioma, la realitat és que hi ha molts elements de la cultura d'aquí que no se semblen en res als de la meva. Tenen a veure amb la forma d'expressar-se, la gestualitat, el menjar, la manera de divertir-nos, ballar o pensar. Per si això no fos prou, desconeixia els recursos que existien i els obstacles administratius eren enormes. I d'aquesta manera vaig passar de somniar a limitar-me a sobreviure. Vaig estar d'aquesta manera més d'un lustre perquè em trobava en situació irregular. Poseu-vos a la meva pell, van ser cinc anys llargs amb por que la policia fes una de les seves identificacions per perfil racial i em toqués, a no trobar feina o a l'explotació laboral perquè, sense papers, no tens drets.

Les identificacions per perfil racial o perfilaments racials són una pràctica que duen a terme les forces de seguretat de l'Estat. Aturen, per tal de demanar la documentació, persones no blanques encara que no hagin comès cap acte susceptible de considerar-se sospitós o inapropiat. L'Associació Pro Drets Humans d'Andalusia, juntament amb la Universitat de Granada, va fer un estudi a l'estació d'autobusos de la ciutat i van determinar que la policia aturava 40 vegades més homes negres que homes blancs.

En un informe titulat "Identificaciones policiales por perfil racial. Estudio criminológico sobre las experiencias de identificación en España en 2020-2021" li van afegir a l'anterior dades relatives al gènere i l'edat. I aquestes van ser algunes de les seves conclusions: En bona part dels casos, el 72,5 %, les persones identificades tenien trets no caucàsics i la majoria, el 78,7 %, tenien la nacionalitat espanyola.

Els homes representaven el 81,3 % de la població identificada, mentre que les dones només un 18,7 % . El 84,9 % de les persones joves, d'entre 18 i 29 anys, que van formar part de la mostra, van ser identificades en la via pública enfront del 12,3 % de les persones adultes d'entre els 30 i els 49 anys, i al 2,3 % dels qui tenien més de 50 anys.

Vaig tenir la "sort" que la meva mare feia molt temps que estava aquí i tenia algun contacte, de manera que la meva primera feina ja estava emparaulada. Una setmana després d'arribar a Madrid, vaig començar a netejar a casa d'una família acabada. La meva mare em va acompanyar el primer dia per mostrar-me el camí, però el segon em va tocar anar-hi sola... i em vaig perdre al metro, i vaig arribar tard. A més a més, em van demanar que preparés el dinar, lògic, però el resultat els va horroritzar. No és que no sabés cuinar, és que, acabada d'aterrar a Espanya, desconeixia completament la gastronomia nacional. El cas és que aquestes dues faltes van ser la causa que m'acomiadessin.

A la meva mare li van desestabilitzar molt malament. Ens calien els diners per poder pagar el deute que ella havia contret en comprar el meu bitllet d'avió, i per tant es va esforçar moltíssim per trobar-me una altra cosa.

La meva segona feina a Madrid va consistir a vendre patates en una parada del mercat gegant d'El Rastro. A la tercera, em vaig dedicar a netejar portals i ho devia fer bé perquè un dia, els propietaris de l'empresa em van demanar que tingués cura dels seus fills. Vaig acceptar perquè no em quedava cap altre remei, tanmateix, des del principi vaig notar que un dels nens era una mica més del que consideraríem "entremaliat". Fer-me'n càrrec era una tasca titànica per a la qual no em sentia preparada, de manera que vaig dir als seus pares que no podia continuar duent a terme aquella tasca. La seva resposta va ser, més aviat, una venjança: em van denunciar per estar en situació irregular.

Estar en situació irregular no és un delictes, es tracta d'una falta administrativa. Tanmateix, podia comportar privació de llibertat, és a dir, que et tanquin en un centre d'internament d'estrangers (CIE), l'exigència del pagament d'una multa o l'expulsió al país d'origen o a un tercer.

Hi ha molta gent que entra de manera legal, o sigui, amb un visat, però després, quan el visat expira, romanen al país.

Malgrat la imatge que més ens mostren de la immigració irregular són les de les persones que venen en pastera, el cert és que les persones que arriben a Espanya d'aquesta manera representen un percentatge molt inferior al de les que arriben en avió de manera regular i s'acaben quedant.

Finalment, i malgrat haver de passar diversos tràngols similars d'explotació laboral i maltractament, vaig aconseguir regularitzar la meva situació. Va ser un trajecte llarguíssim i molt dur. Tant és així que el dia que vaig anar perquè em prenguessin les empremtes per fer-me la meva primera targeta de residència a la comissaria, em van informar que hi havia una ordre de cerca i captura contra mi per la denúncia dels meus antics contractadors. Em va tocar passar la nit al calabós.

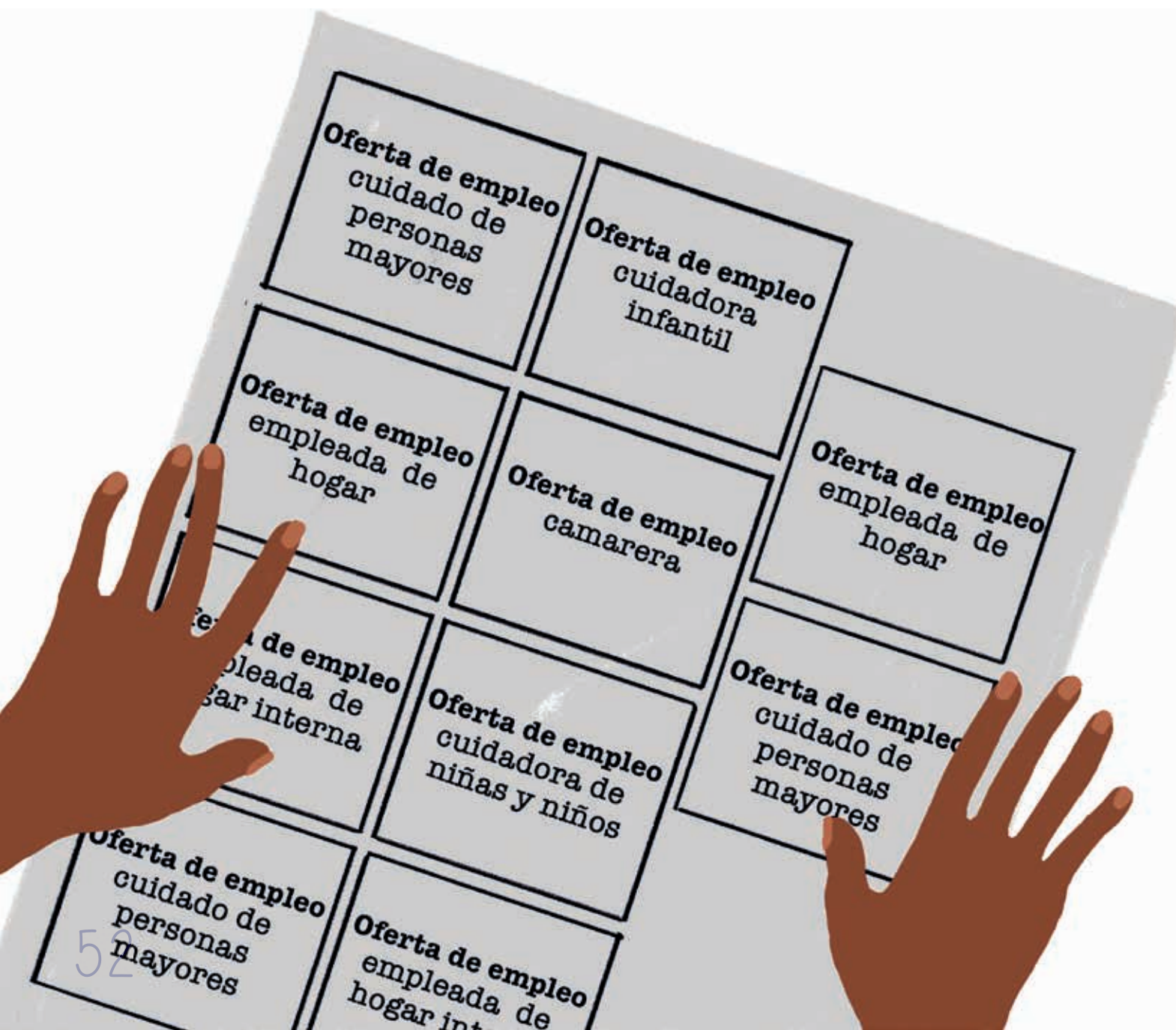
Amb tot, tenir el NIE (Número d'Identificació d'Estrangers) em va obrir un munt de portes. A la fi podia optar a un altre tipus de feines amb una mica més de garanties. En aquella època vaig ser cambrera i, més tard, recepcionista. Va ser aleshores quan va renéixer en mi l'esperança de poder estudiar a la universitat. Vaig desenterrar el meu somni de joventut i, gairebé sense pensar-m'ho, em vaig submergir en el laberint burocràtic de l'homologació de títols. I en dic laberint perquè, en certa manera, ho és, cosa que provoca que massa persones es rendeixin abans d'assolir el seu objectiu.

L'any 2022, el Govern va aprovar l'agilitació dels tràmits per a les sol·licituds d'homologació i equivalència de títols estrangers d'ensenyament superior. El termini màxim de resolució és de sis mesos i el seu objectiu és facilitar la mobilitat d'un tipus molt concret de persona que migra: els universitaris. Però... què passa amb els qui encara no han arribat a la universitat o han estudiat formació professional?

Jo, en canvi, no vaig desistir. Ara bé, el meu recorregut va ser molt i molt pesat. L'única cosa bona pel fet que el temps anés passant va ser que, mentrestant, vaig fer 25 anys. Això em va permetre fer la prova d'accés a la universitat per a majors d'aquesta edat. Vaig aprovar i vaig ser admesa a la facultat de Psicologia.

Mirar enrere, m'ha servit per pensar en totes les persones migrants amb experiències similars a la meva que no han aconseguit estudiar. Aquest ha estat el germen de la creació d'una associació, "Educació contra la discriminació". Va néixer amb l'objectiu de difondre informació i facilitar els tràmits a les persones migrants que desitgen continuar formant-se, arribar a la universitat o convalidar els seus títols.

Les meves tasques de recerca inicials van suposar obrir una capsula de Pandora que ni sabia que existia. Vaig descobrir que el vet per arribar a la universitat no comença després de l'institut, sinó fins i tot abans, es podria dir que a primària. En aquesta etapa ja són molt evidents la manca de referents no masculins, no blancs i no occidentals en els llibres de text, com també els prejudicis per part del sistema, del professorat i dels equips d'orientació escolar. Això provoca que es vagi derivant l'alumnat migrant o d'origen migrant a l'abandonament escolar, la diversificació o, en el millor dels casos, a la formació professional. Per això, des de la meua associació, afavoreixo la visita de persones migrants o d'ascendència migrant de diferents àmbits laborals als centres educatius amb l'objectiu que el professorat amplii la seva visió i l'alumnat disposi d'uns referents que el sistema educatiu sempre sol obviar. D'aquesta manera descobreix que, malgrat que no és fàcil arribar a la universitat, sí que és possible.

He aconseguit treure'm el grau de Psicologia. Vaig necessitar cinc anys, en lloc de quatre, atès que, mentrestant, vaig donar a llum a la meua primera filla, i continuo amb la meua activitat a l'associació. Ara treballo com a psicòloga i en les meves teràpies no falten la perspectiva antiracista i decolonial basada en tot allò que he estudiat, llegit i, és clar, viscut. Tant de bo els prejudicis desapareguin perquè cap més persona sigui llegida com un ninot i perquè, com jo mateixa, puguin complir els seus somnis.

És molt important tenir clar que no és el mateix no ser racista, que ser antiracista. Ser una persona antiracista implica el reconeixement de l'estructura racista i estar disposada a denunciar-ho i desmuntar-ho des de tots els flancs. Això inclou l'educació, la psicologia o el periodisme, per posar alguns exemples.

Ara ja sabeu una mica més de mi. Sabeu que part del meu temps el dedico a "Educació contra la discriminació" i que considero fonamental mostrar referents migrants a l'alumnat i també als equips docents que, a vegades, poden tenir biaixos. És justament això que acabo de fer: explicar la història de dones migrants que estan molt lluny de ser ninots, que són esforç pur, superació i un autèntic exemple per a la societat en el seu conjunt per tot allò que han viscut i, sobretot, per tot allò que han fet i continuen fent per altres persones.

Espero que, d'ara endavant, els qui m'esteu llegint amplifiquen aquest missatge amb l'objectiu que es pugui escoltar molt més alt i arribar a més gent.

Gràcies!

Mare meva, quina calor que he passat amb el vestit de ninot.

Amb el suport financer de:

Aquest material s'ha elaborat amb el suport financer del Ministeri de Drets Socials i Agenda 2030, amb càrrec al projecte «Narratives de ciutadania, paraules i imatges que transformen per a aconseguir l'Agenda 2030 de Desenvolupament Sostenible». El seu contingut és responsabilitat exclusiva d'InteRed i no reflecteix necessàriament l'opinió d'aquest Ministeri.